

Emlékezés Asbóth Jánosra (1845-1911), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára

Remembering János Asbóth (1845-1911), Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Nemescsói **Asbóth János (1845-1911)** író, újságíró, néprajzkutató, politikus, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja 1845. június 7-én született a Krassó-Szörény vármegyében fekvő Szatumikon (Lugoskisfalu). Édesapja Asbóth Lajos (1803-1882) 1848-49-es forradalom és szabadságharc alatt honvéd ezredes, nagyapja Asbóth János mezőgazdász (1768-1823) a híres keszthelyi Georgikon első igazgatója. Rokona Asbóth Oszkár (1852-1920) nyelvész-szlavista a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. Igen széles érdeklődési kört átfogó irodalmi munkássága során elsősorban eszmetörténeti témájú műveket publikált – szépirodalmi és szociológiai jellegű írások mellett. Eszmerendszerében sajátos módon keverednek a liberális, konzervatív és korának modern szocialista tanai. A Magyar Tudományos Akadémia 1892. május 5-én választotta levelező tagjává.

Életpályája

Asbóth János Pozsonyban járt középiskolába, egyetemi tanulmányait Pesten kezdte meg a Műegyetemen, melyet 1862 és 1863 között látogatott. Első irodalmi munkái is ebben az időben jelentek meg, a Jósika Kálmán által szerkesztett *Budai Lapokban*.

Talán édesapja hatására lett ő maga is hosszú ideig elkötelezett híve a szabadságharc eszméinek, bár Asbóth Lajos az 1860-as években – elhagyva korábbi elveit – már minden bizonnyal a bécsi titkosrendőrség informátora volt. Asbóth János tanulmányaiban és irodalmi munkásságában is törést jelentett, hogy 1863-ban haditörvényszék elé állították az Almásy-Nedeczky-féle összeesküvésben való részvétele miatt. Műegyetemi tanulmányait ezt követően Zürichben kellett folytatnia és befejeznie 1865-ben.

Mérnöki diplomát is Zürichben szerzett, de foglalkozását nem kedvelte és nem is gyakorolta. 1866-ban Párizsba ment, hogy nagybátyjával, Asbóth Sándorral az Amerikai Egyesült Államok tábornokával és meghatalmazott miniszterével találkozzon; ekkor lépett be a volt szabadságharcosokat tömörítő Klapka-légióba. Az emigráció megtapasztalt reménytelensége nyomán ugyanakkor lassan megérlelődött benne is a megalkuvás és a hazatérés gondolata.

Az Osztrák-Magyar Kiegyezést követően tért vissza Magyarországra, ahol megjelentette első jelentősebb munkáját, egy társadalmi kérdéseket taglaló útirajzot „*Egy bolyongó tárcájából*” címmel. 1867 és 1872 között különböző hivatalokban dolgozott. 1870-től a pénzügyminisztériumban fogalmazó, 1872-ben a honvédelmi minisztériumban elnöki titkár. 1872-ben megvált hivatalától, és csatlakozott a konzervatív Sennyey-párthoz.

A politikai életben való ismételt csalódottságát négyszáz oldalas társadalomelméleti művével kívánta orvosolni. A „*Szabadság*” címen megjelent nagyívű munka a kortárs Stuart Mill (1806-1873) szellemiségét és liberalizmusfelfogását tükrözi. Folyamatosan jelennek meg politikai és eszmetörténeti írásai, elsősorban kora uralkodói eszméinek tárgykörében (A *szabadság. A politikai és egyéni szabadság fejlődésének története; Baloldal és szabadelvűség; Magyar conservatív politika*). A „*Három nemzedék*” címmel 1873-ban Pesten megjelent – a maga korában legnagyobb visszhangot kiváltó – tanulmányában Széchenyi, Deák és Kossuth működését hasonlítja össze Vörösmarty, Petőfi és Arany irodalmi munkásságával.

Publicisztikai és írói karrierjének újabb állomásaként szerkesztette az *Aradi Lapokat* 1868-ban, a *Kelet Népe* lapjának főmunkatársa lett, majd 1875 októberétől Kolozsváron az *Ébredés* című politikai napilap megjelenését koordinálta. Innen visszatérve az ellenzéki beállítottságú *Magyarország* című lap főmunkatársa lett. 1878-ban jelent meg első regénye „*Álmok álmodója*” címmel.

1881-ben ismét szerepet vállalt a közigazgatásban: Kállay Béni a külügyminisztérium osztálytanácsosává nevezte ki. 1887-ben országgyűlési képviselő lett a Szabadelvű Párt színeiben.

Történelmi témájú munkáinak tárgyköre ugyancsak változatos (1849–1866. A *kényuralomellenes mozgalmak történetéhez; A m. kir. honvédelmi ministerium működése 1867–72.; Három nemzedék; Irodalmi és politikai arczképek; Báró Sennyey Pál és gróf Apponyi Albert*).

Irodalmi munkásságát tovább színesítik utazásairól írt beszámolóí, útikönyvei (A *Zaharától az Arabiáig. Utazás Egyiptomban és Palaestinában; Bosznia és Hercegovina – Uti rajzok és tanulmányok*). A boszniai utazásáról írt kétkötetes összefoglaló művét angol és német nyelvre is lefordították.

A Magyar Tudományos Akadémia 1892. május 5-én választotta meg levelező tagjává. Székfoglaló értekezését (*Korunk uralkodó eszméi*) a II. osztály 1895.

október 14-ei ülésén olvasta fel. 1883-ban a belga király a Lipót-renddel tüntette ki.

Politikai pályafutása az első Wekerle-kormány egyházügyi reformjai nyomán kezdett hanyatlani. Az említett reformok – többek között a polgári házasság bevezetése – körüli viták hevében Asbóth kilépett a Szabadelvű Pártból és az 1896-os választásokon már pártonkívüliként szerzett mandátumot. Az 1901-es választásokon nem jutott be a törvényhozásba. Ezt követően már nem vállalt szerepet a politikában, élete utolsó évtizedében egyre inkább visszavonult a nyilvánosságtól, irodalmi munkássága is alábbhagyott.

Asbóth Sándor 1911. június 28-án hunyt el a felvidéki Videfalván.

Asbóth János főbb művei

- *Egy bolyongó tárcájából*. Emich Nyomda, Pest 1866.
- *A szabadság*. Ráth Mór kiadása, Pest 1872
- *Három nemzedék*. Pest 1873.
- Új kiadása: *Három nemzedék*. Kortárs könyvkiadó, Budapest 2008.
- *A magy. kir. honvédelmi ministerium működése 1867-1872*. Állami nyomda, Budapest 1873.
- *Magyar conservativ politika*. Légrády testvérek, Budapest 1875.
- *Irodalmi és politikai arcképek*. Légrády testvérek, Budapest 1876.
- *Álmok álmodója*. Regény. Athaeneum R. Társulat, Budapest 1878. (2. kiadás 1882).
- Új kiadás: *Régi magyar regények II. kötetének részeként*. Budapest 1994.
- *Álmok álmodója és más írások*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2016.
- *Új Magyarország. Magyar jelenről. Magyar jövőről*. Athaeneum R. Társulat, Budapest 1880.
- *A Zaharától az Arabáig. Utazás Egyiptomban és Palestinában*. Franklin Társulat, Budapest 1883.
- *Bosznia és Hercegovina – Uti rajzok és tanulmányok*. Budapest 1887.
- Új kiadása: *Bosznia és Hercegovina - Útirajzok és tanulmányok*. Budapest, 2001.
- Német nyelvű kiadása: *Bosnien und die Herzegowina: Reisebilder und Studien*. (gótbetűs) Wien 1888.
- *Jellemrajzok és tanulmányok korunk történetéhez*. Athaeneum R. Társulat, Budapest 1892.
- *Korunk uralkodó eszméi. Székfoglaló értekezés*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1896.

- *Kiegyezés vagy feloszlás. Asbóth János képviselői jelentése választóihoz*; Athenaeum Nyomda, Budapest 1898.
- *A föld mint társadalompolitikai és nemzeti kérdés*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat, Budapest 1900.
- *Az őslakók hatása a bosnyák faj alakulására*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1902.

Gyűjteményes kiadások

- *Asbóth János társadalom-politikai beszédei*. Szent Gellért Nyomda, Budapest 1898.
- *Asbóth János válogatott művei*. (Válogatta, sajtó alá rendezte, jegyzeteket írta: Kiczenko Judit; Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba 2002.
- *Álmok álmodója és más írások*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2016.

Felhasznált irodalom

- Lőrincz Anita: *A klasszikus eszmény regénye. Asbóth János: Álmok álmodója*; EditioPrinceps kiadó, Budapest 2016.
- Vasas Géza: A ritkaságok kötelező filológiája. *Irodalomtörténeti Közlemények CIX. évfolyam 4-6. szám (2005)*, 603-613.
- Szendrei László: Asbóth János szabadságértelmezése. *Könyv és Könyvtár, XXV/2003*. 159-168.
- *Magyar életrajzi lexikon I. (A-K)*. Kenyeres Ágnes (főszerk.). Akadémiai Kiadó, Budapest 1967. 57.
- Rónay György: Asbóth János: Álmok álmodója. In: *A regény és az élet*. Egyetemi Nyomda, Budapest 1947.

Kelemen Miklós PhD egyetemi docens,
Nemzeti Közszerzői Egyetem,
Államtudományi- és Nemzetközi Tanulmányok Kar,
Állam- és Jogtörténeti Tanszék
e-mail: Kelemen.Miklos@uni-nke.hu